Değerler Eğitimi Dergisi
Cilt 11, No. 26, 41-69, Aralık 2013
© Değerler Eğitimi Merkezi

Değerler Eğitiminde Bir Meslek Teşkilâtı: Ahîlik*

Umut KAYA**

Özet- Değer eğitimi, kişinin verilmek istenen değeri davranışa dönüştürdüğü takdirde amacına ulaşmış sayılacağı bir süreci ifade eder. Bu bakımdan muhataba söz konusu değer kavramlarının içeriğinin öğretilmesi kadar bu değerin muhatap tarafından içselleştirilip davranışa aksettirilmesi de önem arz eder. Ahîlik teşkilâtı, bu değerleri bireyin içselleştirmesinde ve davranışa dönüştürmesinde önemli rol oynamış tarihe mal olmuş bir meslekî sivil toplum kuruluşudur. Ahîlik, bir meslek örgütü olduğu kadar, getirmiş olduğu ahlâkî öğretilerle birlikte aynı zamanda ahlâkî değerlerin günlük hayatın bütün sahalarında yaşanmasını hedeflemiş yaygın bir ahlâk eğitim merkezi mahiyetindedir. Ahîlik, bireye kendini tanıma yollarını göstererek fıtratını korumasını ve bireyin yaşamına evrensel ahlâk değerlerini hâkim kılmayı hedef edinen bir kurumdur. Ahîlik teşkilâtı, yaşama geçirdiği ahlâkî değerleri ise fütüvvetnâmelerden almıştır. Fütüvvetnâmeler, ahîlik teşkilâtının adap, töre ve kaidelerini didaktik bir tarzda açıklayan ve toplumun tamamen uyması istenilen ahlâk kurallarını içeren birincil kaynaklardır. Ahîlik teşkilâtı, ahlâkî değerlerin bireye kazandırılmasında fütüvvetnâmelerde yer alan metotları kullanmışlardır. Gözlem ve model alma yolu ile öğrenme, örnek olma metodu, sohbet ile eğitim, soru-cevap metodu bu metotlardan bazılarıdır. Ahîde bulunması gereken hasletlerin detaylı bir şekilde aktarıldığı fütüvvetnâmelere göre, ahîlik teşkilâtının ahlâk eğitiminde yer alan dört temel ilke iffet, şecaat, hikmet ve adalet iken, bunlara bağlı sekiz temel değer ise cömertlik, tövbe, doğruluk, hidayet, alçak gönüllülük, emniyet, vefa ve öğüttür.

* Bu makale, 26-28 Ekim 2011 tarihleri arasında Osmangazi Üniversitesi'nce Eskişehir'de düzenlenen Değerler Eğitimi Sempozyumu'nda sunulan bildirinin makale haline getirilmiş şeklidir.

** Dr., Başbakanlık Osmanlı Arşivi

E-posta: umutkaya58@hotmail.com

Ahîlik teşkilâtı, bu değerlerin bireye kazandırılmasında sosyal kontrolü etkin bir şekilde kullanarak aynı zamanda günümüze de ışık tutmaktadır.

Anahtar Kelimeler- Ahlâk, Değerler Eğitimi, Ahîlik, Fütüvvetnâme

Değerler Eğitimi ve Ahîlik

Değer, sözcük olarak en genel manada bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin sahip olduğu kıymet, yüksek ve yararlı nitelik olarak tarif edilmektedir. Günümüzde de değer kavramı, spordan ekonomiye, eğitimden siyasete kadar birçok alanda sıklıkla kullanılmaktadır. "Milli değerler", "sosyal değerler", "dinî değerler" bu kullanımlara örnek olarak verilebilecek terkiplerdir (Arslan ve Yaşar, 2007, s. 8). Eğitim alanında ise bu terkip "değerler eğitimi" olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu aynı zamanda, geleneğimizde faziletler olarak nitelendirdiğimiz cömertlik, yardımseverlik, hilim, şefkat, merhamet gibi erdemlerin eğitimini içeren bir terkibin adıdır. Belki de söz konusu değerlerin gittikçe zayıfladığının farkına varılmasının bir sonucu olarak, değerler eğitimi her geçen gün önemini arttıran bir konu olmaktadır. Hâlbuki geçmişte bu değerler, muhatap hiç farkına varmadan, muhatabın gündelik yaşantısı içinde bireye kazandırılan davranış biçimleriydi. Ancak günümüzde gelinen nokta, zayıflayan sosyal ve insani ilişkiler artık bu davranışların gündelik yaşam içerisinde kazandırılmasına yetmemektedir. Okullarda bu konuda verilen eğitim ise, konunun teorik olarak anlatılmasından öteye geçmemekte ve faziletlerin davranışa dönüşmesi sürecine ilgisiz kalmaktadır. Hatta okullarda öğretilen bu değerler toplum içinde tatbik edilme imkânı bulamamaktadır. Hâlbuki değerler eğitimi, kişinin verilmek istenen değeri davranışa dönüştürdüğü takdirde amacına ulaşmış sayılacağı bir süreci ifade etmektedir. Bu bakımdan muhataba söz konusu değer kavramlarının içeriğinin öğretilmesi kadar bu değerin muhatap tarafından içselleştirilip davranışa aksettirilmesi de önem arz etmektedir. Bunun için değerlerin davranışa dönüştürülmesi süreci değerler eğitiminin üzerinde sıkça durduğu bir sorun olarak karşımıza çıkar. Bu değerlerin davranışa dönüştürülmesi sürecinde kişinin çevresi önemli bir yer tutmaktadır. Kişi üzerinde bu değerlerin kazandırılmasında çevrenin nasıl rol oynadığı ahîlik teşkilâtı üzerinden incelenecek olan bu çalışmada, ahîliğin el kitabı mahîyetinde olan fütüvvetnâmelerde geçen değerler ile bu değerlerin davranışa yansıması sürecinde ahîlik teşkilâtının rolü açıklanacaktır. Bu yapılırken, öncelikle ahîliğin hedefleri ele alınacak, ahîliğin eğitim esasları incelenecek ve son olarak fütüvvetnâmelerde geçen değerler ile

ahîlerin bu değerleri muhataba kazandırırken izledikleri metotlar vurgulanacaktır.

Ahîlik, İslam ahlâkı ile Türk geleneklerini kaynaştıran bir düşünce sisteminin mahsulüdür. Bu felsefeye göre kurulan ve geliştirilen teşkilâtın, karakteristik özellikleri bakımından Batı'daki meslek kurulu olan Loncaların (Corporation/kooperatifçiliğin) meydana gelişinde de tesirleri olduğu araştırmacılar tarafından ifade edilmektedir (Ekinci, 1985, s. 31). Değerler eğitimini de içine alan ahlâk eğitiminde, özellikle okullarda ahlâkî öğretilerin hayata geçirilmesi için oluşturulan (Kızılay Kolu gibi) kol faaliyetleri de önemli roller üstlenmektedir (Kazım Nami, 1925, s. 89-104). Benzer şekilde ahîlik teşkilâtı da kazanılan değerlerin davranışa aksettirilmesi yönünden büyük bir önem arz eder. Bir meslek örgütü olarak ahîlik, hem kendi iç dinamikleri açısından ticarî alanda bir kontrol mekanizması sağlarken, hem de ahlâkî açıdan müntesiplerinin değerleri öğrenmesine ve bunları hayata geçirmesine yardımcı olan bir sivil toplum kuruluşu hüviyetine bürünmektedir. Bir sivil toplum kuruluşu olmakla beraber, ahîliğin devlet desteğinden ve kontrolünden tamamen uzak olduğu düşünülmemelidir. Ahîler, etkili oldukları dönemde aynı zamanda devletin çok ihtiyacı olan askeri güce katkıda bulunmak için de organize edilmişler ve devlet adamları tarafından da desteklenmişlerdir. Bilhassa ilk dönem Osmanlı sultanlarının pek çok Ahîye vakıfta bulundukları bilinmektedir (Sarıkaya, 1999, s. 50).

Ahlâk, soyut bir kavramdır. Ahlâkın somut hali ise; ahlâkî faziletlerin teori alanından pratik alana zuhur etmesi yani davranış haline gelmesi ile gerçekleşmektedir. Ahlâkî faziletlerin soyut halden somut hale geçirilmesinde önemli bir rol oynayan, ahlâkî teşkilâtlardan birisinin adı ise Ahîliktir. Bu bakımdan Ahîlik teşkilâtına, toplumsal ahlâk kurallarının yaparak ve yaşanılarak kazanıldığı eğitim kurumları gözü ile bakılabilir (Sancaklı, 2010, s. 8). İlk bakışta bir meslek örgütü gibi görünen Ahîlik kurumuna yaklaştıkça, kurumun özü ve esası edep ve fazilet olan bir insanlık mektebine dönüştüğü görülmektedir.

Ahîlik ile ahlâk ilişkisini en açık şekilde, ahîliğin tarihi belgeleri olan fütüvvetnâmelerde görmekteyiz. Fütüvvetnâmelere göre, bu teşkilâtın mensupları cömert, mütevazı, doğru ve vefalı olmak zorundaydılar ve hırsızlık, yalan gıybet, hile, içki içmek gibi kötü alışkanlıklardan da men edilmişlerdir. Yukarıda saydığımız hasletlerin, ahlâkî faziletler olduğu herhalde gözden kaçmayacaktır. Bu haliyle ahîlik kurumu, ahlâk eğitiminin yapıldığı bir yaygın eğitim kurumu olarak vasıflanabilir (Bayraktar, 2005, s. 89–90). Bu bakımdan ahîlik teşkilâtı gündelik hayatın sosyal işlerini düzenlemek için, İslâmî değerlere bağlı

bir Türk kültür ve ahlâk sistemi ortaya koymayı, bunu da kurumlaştırmayı ve işletmeyi başarmış bir teşkilâttır (Günay, 2007, s. 184).

Ahîliğin Hedefleri

Ahîliğin temel hedefi hiçbir insanı aç ve açıkta bırakmamak ve onlara Allah'ın bir emaneti gözü ile bakarak zarar vermemektir. Ahîlikte halka hizmet Hakk'a hizmet olarak görülür. Ahîlik insana manevî, ahlâkî ve sosyal hayatın bütünlüğünü telkin eder. Bu manada ahîlik kurumunda bütüncül bir anlayış vardır. Ahîlik kurumu dinî, manevî, ahlâkî, insanî değerlerin yanında maddî, ekonomik ve ticarî süreçleri birbirinden ayırmadan ve aralarında çatışmalar, çelişmeler meydana getirtmeden hepsini aynı çatı altında değerlendirmektedir (Bayraktar, 2005, s. 91-93). Ahîlik bir meslek örgütü olduğu kadar dinsel, siyasal ve ekonomik yönleriyle ön plana çıkıp, ahlâk eğitimi veren bir kurumdur (Altıntaş ve Doğan, 2003, s. 60). Nitekim ahîlerin, bulundukları bölgelere tekke ve zaviyenin yanında imkânları ölçüsünde cami, medrese ve kütüphaneler yaptırmaları da bu hususu destekleyen bir gerçektir (Kazıcı, 2006, s. 69-71). Ahîlik kurumu ve getirmiş olduğu öğretiler, ahlâkî bir eğitimden ayrı düşünülmemelidir. Ahîlik, ahlâkî erdemlerin özellikle üretim ve ticaret hayatından başlamak sureti ile gündelik hayatın bütün sahalarında yaşanmasını hedef alan bir eğitim kurumudur (Bayraktar, 2005, s. 94).

Ahîlik Selçuklular devrinde ortaya çıkmış ve özellikle Osmanlı devletinin yükseliş devrinde etkili olmuş bir yaygın eğitim kurumu olarak tanımlanabilir (Akyüz, 2001, s. 48). Akyüz'ün ifade ettiği gibi ahiliğin başlangıç devri her ne kadar Selçuklular devri olarak gösterilse de; ahilik teşkilâtının kökeni İslam toplumunda hicretin ikinci yüzyılından beri bilinen, fütüvvet birliklerinin bir araya gelmesiyle kurulmuş olan Fütüvvet Teşkilâtı'na dayanır (Şahin, 2006, s. 299). Bu bakımdan Ahîlik Teşkilâtı'nın, XIII. yüzyıldan daha erken zamanlarda İran coğrafyasına kadar uzanan temelleri olduğunu söylemek mümkündür (Ocak, 1996a, s. 129; Ocak, 1996b, s. 264). Ahîlik ilk bakışta bir esnaf topluluğu olarak görünse de etkilediği çevreye göz attığımızda, toplumun bütün fert ve kurumları arasında iyi ilişkiler kuran herkesin huzur içinde yaşamasını sağlamaya çalışan bir kuruluş olarak gözümüze çarpar (Kılavuz, 2005, s. 615).

Ahîlik kelime manası olarak, kardeşlik veya cömertlik manasına geldiğine dair çeşitli görüşler vardır. Hasan Fehmi, ahî kelimesinin manasının kardeş olarak verilmesindeki yanlışlığının İbn Battûta'nın bu kelimeyi Arapça zannetmesinden ortaya çıktığını öne sürmektedir. Ona göre ahî baba kullanımı da bu

hususu destekler mahîyettedir. Buna göre ahî kelimesi, âkî, cömert manasını ifade eden Türkçe bir kelimedir (Hasan Fehmi, 1928, s. 50). Bu kelime ile ilgili en kapsamlı tartışma A. Sait Aykut tarafından yapılmıştır. İbn Battûta'nın Seyahatnamesini Türkçe 'ye çevirip değerlendirmelerde bulunan Aykut, konu ile ilgili geniş açıklamalarından sonra kelimenin bir grubu idare eden reis, aga, ağa manasına geldiğini ve ahi kelimesinin bölgesel şive ile söylenişi olan ahı şeklinde okunması gerektiğini ifade etmektedir (İbn Battûta, 2004, s.LVI-LIX).

Ahîliğin kurucusu olarak kabul edilen zamanının önemli bilim merkezlerinde eğitim görmüş Ahî Evran'ın eğitim-öğretim programı çerçevesinde insan eğitiminin önemini kavrayan ahîler, ferdi gücü ölçüsünde ahlâkî, dinî ve meslekî bilgi ve beceriler ile donatmayı, dünya ve ahiret mutluluğunu ve bireyin insan-ı kâmil derecesine ulaşmasını ahiliğin eğitimin amaçları haline getirmişlerdir (Kılavuz, 2005, s. 616).

Ahîliğin Eğitim Esasları

Ahîliğin eğitim esasları, bireylere kendini tanıma yollarını göstermek, insanın fıtratını korumak, kişiliğini geliştirmek, bireyde gizli kalmış yetenekleri ortaya çıkartarak bildiklerini yaşamasını sağlamak ve yaşamlarına evrensel ahlâk değerlerini hâkim kılmaktır. Bu doğrultuda ahîlik teşkilâtına bağlı olan gençlere bir yandan meslek eğitimi verilirken, diğer taraftan ahlâkî ve dinî eğitim verilmeye çalışılmıştır (Kılavuz, 2005, s. 617). Ahîlik teşkilâtındaki eğitim, terbiye için gerekli temel dersleri esas olan sistemli bir programla beraber teşkilât içindeki çeşitli toplantı ve merasimlerde pratik olarak verilen, teşkilât adap ve erkânını öğretme ve yaşatmayı hedefleyen bir faaliyettir (Sarıkaya, 2002, s. 68).

Ahîlik eğitiminde belli ahlâkî değerlere sahip olmakla birlikte asıl önemli olan bu değerlerin davranışlara aksettirilmesidir. Davranışlara dönüşmeyen değerler, ahîlikte sahip olunmamış değerler olarak kabul edilmiştir. Fütüvvetnâme yazarlarından Kâşânî "*İşle doğrulanmayan her söz beyhudedir*" diyerek bu konuya dikkat çekmiştir (Kazıcı, 2006, s. 70). Bu bakımdan ahîler, iş başında yapılan eğitimin iş dışında yapılan eğitimle bütünleşmesini sağlamışlardır.

Ahîlik teşkilâtında eğitimin üç sacayağı vardır; ahlâk, bilim ve çalışma. "Hiç ölmeyecekmiş gibi dünya için, yarın ölecekmiş gibi ahîret için çalış" ilkesini kendilerine rehber edinen ahîler, dünyada yaşamak için bilgi, sanat, ahlâk, karşılıklı yardımlaşma ve sosyal dayanışmanın; ahîret için de iman esaslarına sımsıkı sarılmanın gerekli olduğunu savunurlar. Dünya ve ahîret anlayışını birlikte bünyelerinde birleştiren bir düşünce yapısına sahip olan ahîler, gündüzün

yapılan çırak eğitiminden sonra din ve ahlâk eğitimi için ise zaviyelere giderlerdi. Toplumun her kesimine açık olan zaviyelerde öğretilen ahlâk kuralları daha sonra tüm toplumun ortak değerleri olarak hayata geçirilirdi (Kılavuz, 2005, s. 621).

Eğitimde bütünlük ilkesi[1] çerçevesinde ahîler, eğitim sisteminde amaçlarını gerçekleştirebilmek için insanı bir bütün olarak ele alarak meslekî, dinî ve içtimaî bilgiyi aynı anda vermeye çalışmışlardır. Bu konuda ahîlerin eğitimin bütünlük ilkesi çerçevesinde eğitimin üç sacayağı olan beden, zihin ve karakter eğitimine, şahsiyet-duygu-düşünce-davranış bütünlüğü içerisinde yaklaştıklarını söyleyebiliriz. Hayatı, biri ahîret ve diğeri dünya olan iki kanatlı bir kuş gibi düşünen ahîler, davranışlarında itidal ile hareket edip başkalarının haklarına riayet eden İslâm inancı ile Türk örf ve adetlerini birleştiren bir insan-ı kâmil modeli meydana getirmeyi amaçlamışlardır (Ekinci, 1985, s. 35).

Yukarıda yaygın eğitim kurumu olarak nitelendirdiğimiz Ahîlik Teşkilâtı özellikle yetişkin eğitimi konusunda da öne çıkan bir eğitim kurumu olarak göze çarpmaktadır. Bu doğrultuda modern eğitim tabiri ile "hayat boyu eğitim" ilkesini yüzyıllar önce uygulamışlardır. Ahîler ahlâkın değişebilir olduğunu düşündüklerinden kötü davranışlar ortaya koyan insanların da davranışlarının değiştirilebilmesi için eğitim hizmetlerinden yararlandırılması gerektiğini savunmuşlardır.

İslam ahlâk anlayışının arka planında bir ahîret inancı vardır. Ahlâk öğretisinde, ahîret inancı otokontrolü sağlayan bir mekanizma görevi görür. Bu bakımdan ahîler, ahlâk eğitiminde olayları bütüncül bir bakış açısı ile ele alarak, sadece insanların Allah ile olan ilişkisini düzenlemekle kalmayıp insanların birbirleri ile ilişkilerini de düzenleyerek günlük hayattaki sorunlarına çözüm bulan bir anlayış geliştirmişlerdir (Kılavuz, 2005, s. 619).

Fütüvvetnâmeler

Ahîlik Teşkilâtı, yaşama geçirdiği ahlâkî kuralları fütüvvetnâmelerden almıştır (Çakmak, 2005, s. 249). Ahî zaviyelerinde okutulan kaynaklar arasında Türk Destanları, Kutadgu Bilig, ahîliğin kurucusu sayılan Ahî Evran'ın tefsir, hadis, kelam, fıkıh, tasavvuf, felsefe ve tıp ile ilgili kitaplarının haricinde kaynağı Kur'ân ve hadisler olan Ahîliğin ahlâk nizamnamesi olarak da bilinen fütüvvetnâmeler okutulurdu (Demir, 2000, s. 371-372; Ekinci, 2008, s.

1 Eğitimde bütünlük ilkesi için bkz: Çamdibi, 2003:60-72.

73). Fütüvvetnâmeler, ahî ocaklarında sürdürülen eğitim ve öğretim açısından önemlidir. Bu eserler, ahî ocağına intisap edenlerin inanç esasları ve bu inanç esaslarına dayalı çalışma hayatlarına dair prensipleri ihtiva etmektedir (Bayram, 2005, s. 142). Fütüvvetnâmelerin bu kuruluşun bir nevi ahlâkî tüzüğü olduğu düşünüldüğünde fütüvvetnâmeleri incelemek daha bir anlam kazanacaktır. Fütüvvetnâmeler, ahîlik teşkilâtının adap, töre ve kaidelerini didaktik bir tarzda açıklayan, Kur'ân ve hadislere dayanan güzel ahlâk ve ideal insan tipini belirlerken aynı zamanda toplumun tamamen uyması istenilen ahlâk kurallarını içeren birincil kaynaklardır (Sarıkaya, 1999, s. 53-55). İlk başlarda Arapça ve Farsça olan fütüvvetnâmeler, XIII. yüzyıldan itibaren Türkçe olarak da kaleme alınmışlardır. Fütüvvet hakkında bilinen ilk müstakil eser, Ebû Abdurrahman Muhammed b. Sülemi (öl. 1021)'nin *Kitabu'l-Fütüvve* isimli eseridir (Şeker, 2006, s. 39-40).

Fütüvvet, kelime anlamı olarak mertlik, yiğitlik, gençlik, kahramanlık, cömertlik gibi anlamlara gelmektedir. Kavram olarak fütüvvet ise, herhangi bir karşılık beklemeksizin başkalarına yardım ve iyilik etmek, başkalarını kendine tercih edip onların menfaatlerini kendi menfaatinden üstün tutmak, toplumun ve fertlerin mutluluğu ve kurtuluşu için kendini feda etmek gibi manalara gelmektedir (Çakmak, 2005, s. 251). Yiğitlik-kahramanlık (şecaat), cömertlik, fedakârlık, iyi kalpli ve iyiliksever olmak, insana ve insanlığa karşı merhametli ve sevgi dolu olmayı fütüvvet terimi altında birleştiren tasavvufî anlayışta, fütüvvet dinî ve ahlâkî manada bir insanda bulunması gereken olgunluğu ve kemâli ifade etmektedir.

Günümüzde, bazılarının müellifleri dahi bilinmeyen birçok fütüvvetnâme olduğu bilinmektedir. Bu eserlerin ortak noktaları ise ahlâktır (Demir, 2003, s. 54). Bu açıdan fütüvvetnâmelere bakıldığında hemen hepsinde, nefsine hâkim olmak, iyi huylu olmak, Allah'ın emirlerine uyup yasaklarından kaçınmak, iyiliksever ve cömert olmak, misafirperver olmak, bütün insanlara karşı muhabbet göstermek, onlara yalan söylememek, onları aldatmamak, iftira ve dedikodudan sakınmak, hak ve adaleti gözetmek, zulme ve haksızlığa karşı koymak gibi temel ahlâkî prensiplerin yer aldığı görülür (Çağatay, 1989, s. 158; Çağatay, 1990, s. 66-67).

Fütüvvetnâmelerdeki Öğretim Yöntemleri

Ahîlikte gözlem ve model alma yolu ile öğrenme, önemli bir meslekî ve ahlâkî eğitim metodu olarak kullanılmıştır. Ahîlikte "şakird görmeyince öğrenemez" kuralı gibi fütüvvetnâmelerde de üstadın dinî ve ahlâkî açıdan mükemmel ol-

ması ve öğrencinin de üstadını (hocasını/ustasını) kendine örnek alarak dinî, ahlâkî ve meslekî açıdan mükemmelliğe ulaşması istenirdi. Buna göre, ahîlik teşkilâtında tekke ve zaviyelerde verilen nazarî bilgiler, iş yerinde ustanın tatbikatıyla görerek öğrenilirdi (Torun, 1998, s. 118). Bu açıdan fütüvvetnâmelerde "*Ahî, öğrencisine öğreteceği şeyi kendi yapa ki öğrencisi de görüp öğrene*" denilmektedir. Ahlâkî faziletlerin muhataba kazandırılması, karşılıklı ilişkilere dayalı olup daha çok örnek alma metodu ile gerçekleşir ki, ahîler de bu metodu öğretim sistemlerinde uygulamaya çalışmışlardır. Bu tür öğrenme şeklinde, öğrencilerin bir grup içinde olmaları ile şekillenen sosyal çevre, ders konularının teorik olarak öğrenilmesi ile meydana getirilen etkiden daha olumlu tesirler meydana getirmektedir. Bu açıdan karşılıklı ilişkilere dayalı bu öğretim sisteminde öğrenilen bilgiler ve tecrübeler, bir konunun içeriğinin sadece zihinde tutulması ile öğrenilen bilgilerden daha kalıcı olmaktadır. Zira etkili eğitim ve öğretim, muhtevadan çok öğrenmenin süreci ve öğrenci-öğretmen arasındaki ilişkilerin niteliği ile yakından ilgilidir. Belli bir süreç içinde oluşan bu tür öğrenme biçiminde, bilgiler geçmişten miras alınarak geleceğe aktarılan bir süreç sonucunda öğrenilmekteydi (Kılavuz, 2005, s. 624).

Ahîlik teşkilâtına giren genç, hayatının her safhasında ahlâkî eğitimi alıyor, onların tabiri ile terbiye görüyordu. Ahîlerin katıldığı zaviyelerde eğitim genelde sohbet ve merasimlerle yapılırdı. Sohbet ile eğitim[2], fütüvvetnâmelerde üzerinde çokça durulan bir konudur. Sohbet konusunda fütüvvetnâmelerde yazılanlar, bu metodun zamanın ahlâk eğitiminde önemli bir yer tuttuğunu bize göstermektedir. Kâşânî (öl.1329) *Fütüvvetnâme*'sinde sohbet ile ilgili şöyle demektedir: "*Bu yola giren sohbetle faziletleri kazanır, onların âdetlerini âdet edinir ve bunu meleke haline kor. Çünkü önde gidene uymaktan ve sohbetten fazla nefse tesir eden yoldaştan başka, ruh açan hiçbir şey yoktur*" (Gölpınarlı, 1949-1950, s. 290-291). Fütüvvetnâmelerde, kemal sahibi olanlar ile sohbetin fazilet ve edepleri kazandırdığı ifade edilerek olgun bilgili kişilerle sohbetin önemi belirtilmektedir. Bu ilişkiyi Burgazî *Fütüvvetnâme*'sinde "*Bülbülle sohbet edenin yeri gül bahçesi, baykuşla sohbet edenin yeri viraneliktir*" diyerek anlatmaktadır (Gölpınarlı, 1953-1954, s. 134).

Ahîlik teşkilâtında merasimler de önemli bir eğitim aracı idi. Merasimlerde eğitimler soru-cevap usulü ile oluyordu. Merasimlerde ahî şeyhi, ahîye bilmesi gereken konularda soru soruyor, ahî de onu cevaplıyor, bilmedikleri sorular hakkında ise ahî şeyhi tarafından ahîye bilgi veriliyordu (Altıntaş ve Doğan,

2 Sohbetin eğitim ve öğretimdeki rolü için bkz: Bozkurt, 2006: 187-200.

2003, s. 71). Bir Bektaşi fütüvvetnâmesinde geçen soru-cevaplardan bazıları şu şekildedir: "*Eğer sorsalar: Üstad-ı nefs nedir? cevap budur ki: Üçtür. Evvel cevap budur ki: Sen seni ne ile bilirsin, ismin cismin ne ile mevcut idersin? İkinci: Sen seni ne ile bulursun?" Üçüncü cevap oldur ki: Ne ile Müslümansın? Cevab-ı evvel oldur ki: İsmimi okumakla bilirim. İkinci budur ki: "Hak içinde kendi ismim bile bilirim." Üçüncü budur ki: Bir ayet birle Müslümanım"* (Köksal ve Gıynaş, 2010, s. 410–411).

Merasim sırasında ahî şeyhinin, ahî adayına verdiği öğütleri de eğitim açısından unutmamak gerekir. Öğüt ile eğitim ahîlik teşkilâtı merasimlerinde sıklıkla başvurulan bir yöntemdir. Şed kuşanma[3] sırasında ahîye: "*Tanrı yolunu hatırla, dinini gözet, çekinme yolunu sıkı tut, ahîret işlerine hazırlan, insanların ayıplarını ört, kötü huylarını gider, insafı ve ahîret yurdunu al"* şeklinde verilen öğütler ahî tarafından kulağa küpe yapılan öğütler olarak kaydedilmektedir (Gölpınarlı, 1955-1956, s. 42).

Özetle, ahîlik teşkilâtındaki eğitim, teşkilât adap ve erkanının öğretildiği, Kur'ân-ı Kerîm okuma, tarih, musiki, tasavvuf gibi dersleri okuyarak, dinleyerek, teşkilâttaki çırak ve gerektiğinde hocalarla birlikte tatbiki olarak öğretildiği bir eğitim şeklidir. Bu bakımdan ahîlik teşkilâtına sistemli bir halk eğitimi adını vermek de mümkündür (Anadol, 1991, s. 96).

Ahîde Bulunması Gereken Vasıflar

Ahîliğin temel rükünleri ilim, amel, sabır Allah'a şükretmek ve ihlastır. Bunun yanı sıra aynı zamanda bir fütüvvet erbabı olan ahî, temiz ahlâklı ve topluma örnek bir şahsiyet olarak İslam'ın şartlarını yerine getirmeli, dürüst yani ne aldatan ne de aldatılan olmalı, yalandan uzak durmalı, gıybet etmemeli, haramdan uzak durmalıdır (Şahin, 2007, s. 183).

Fütüvvetnâmelere göre, öğrenci çıraklık sürecince en az 124 adap ve erkân kaidesi öğrenirken, ustalıkta ise 740 adap ve erkânı bilmesi gerekli idi. Bu adap ve erkân kaidelerine bakıldığında çoğunun Hz. Peygamber (sav)'in hadislerinden alınmış ve halk arasında anane haline gelmiş sünnet motifleri olduğu görülür. Sancaklı, ahîliğin kökeni ne olursa olsun Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber (sav)'in hadislerine dayandığını ifade eder. Sancaklı'ya göre, bunu tespit edebilmek için ahiliğin ahlâkî değerleri ile insani ilişkilerini Hz. Peygamber (sav)'in hadislerini ile karşılaştırmak yeterlidir (Sancaklı, 2010, s. 1-2,13-15).

3 Eski esnaf teşkilâtı kuruluşlarında ahînin, ahîliğe ve sanata bağlılığını göstermek üzere merasimle sarındığı kuşak bağlaması, bkz: Şemseddin Sami, 1989, s. 71.

Fütüvvetnâmelerde yer alan dinî ve ahlâkî kurallardan bazıları Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahîret gününe, hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine iman etmek gibi imanî; bazıları namazı dosdoğru kılmak, zekât vermek, oruç tutmak, hacca gitmek gibi ibadetle ilgili esasların yanında, bazıları da Allah Teala'ya, peygamberine ve müminlere samimi davranmak, anaya-babaya iyilik ve ihsanda bulunup yakın akrabayı ihmal etmemek, arkadaşlarına ve komşularına iyi davranmak, sabah ve akşam zikirlerine müdavim olmak, riyayı terk etmek, temizliğe riayet etmek, Allah'ın hoşnut olduğu ahlâka ulaşmak için çalışmak, büyüklere karşı hürmetli olmak, affetmek, kendisinden aşağıda bulunanlara karşı şefkatli olmak, sözünde ve işinde adalet içinde olmak, yumuşak sözlü olup ehl-i hakla oturup kalkmak ve hüsn-i zanda bulunmak, iyi huylu ve güzel ahlâklı olmak, işinde ve hayatında doğru ve güvenilir olmak, ahdinde, sözünde ve sevgisinde vefalı olmak, sözünü bilmek, hizmette ve vermede ayırım yapmamak, yaptığı iyilikten karşılık beklememek, güler yüzlü ve tatlı dilli olmak, hataları yüze vurmamak, dostluğa önem vermek, kötülük edenlere iyilikte bulunmak, hiç kimseyi azarlamamak, dedikoduyu terk etmek, komşularına iyilik etmek, insanların işlerini içten, gönülden yapmak, başkasının malına hıyanet etmemek, sabır ehli olmak, cömert, ikram ve kerem sahibi olmak, daima hakkın yanında olmak, öfkesine hâkim olmak, suçluya yumuşak davranmak, sır saklamak, gelmeyene gitmek, dost ve akrabayı ziyaret etmek, içi, dışı, özü, sözü bir olmak, kötü söz ve hareketlerden sakınmak, maiyetinde ve hizmetindekileri korumak ve gözetmek, elini, sofrasını ve kapısını açık tutmak, dilini, gözünü ve belini bağlı tutmak, makam ve mevki sahibi iken mütevazı olmak, güçlü ve kuvvetli olunca affetmek, ikramda ve iyilikte bulununca başa kakmamak, nefsine hâkim olmak, Allah'ın emirlerine uymak, yasaklarından sakınmak, iyi kalpli ve misafirperver olmak, yalan söylememek, iftira ve dedikodudan sakınmak, adaletli olmak, zulme, zalime ve haksızlığa karşı koymak gibi ahlâkî esasları içermektedir (Kılavuz, 2005, s. 625; Pala, 2007, s. 5).

Fütüvvetnâmelerde yer alan bu ahlâkî değerler kolaydan zora doğru uzanan bir yöntemle muhataba kazandırılmaya çalışılıyordu. Kolaydan zora doğru metodu, Ahî Evran tarafından da benimseyerek kullanılmıştır. Ahî Evran, iş yerlerindeki işçileri, çırakları dinî ve ahlâkî yönden eğitmek için ele aldığı eserlerde basitten mürekkebe doğru bir tertip içinde halk tipi eserler yazmıştır (Bayram, 2005, s. 144).

Ahîliğin el kitabı mahîyetinde olan fütüvvetnâmelerde yer alan, ahîde bulunması gereken bu vasıfların İslâm ahlâk felsefesindeki faziletlere benzerliği

dikkat çekicidir. Bu bakımdan ahîlik teşkilâtını İslâm ahlâk prensiplerinin ete kemiğe bürünmüş, topluma sirayet etmiş ve davranışa dönüşmüş şekli olarak niteleyebilir; ahîlikteki fütüvvet idealinin İslâmiyet'in telkin ettiği tüm güzel ahlâk esaslarını kapsadığını ve bir insan-ı kâmil yetiştirmeyi amaçlayıp bu bağlamda bir fazıl toplum modeline doğru yol aldığını söyleyebiliriz. Bu şekilde bu ahlâkî meziyetler ile ahîlik teşkilâtında İslam'ın ruhuna uygun dünya ve ahîret dengesini gözeten, sosyal olaylara duyarlı, toplumda söz sahîbi aktif ve dinamik bir şahsiyetin inşası hedef alınmaktadır (Sarıkaya, 1999, s. 66).

Ahlâk eğitiminde, kazandırılmak istenen prensiplerin davranışa dönüşüp alışkanlık haline gelmediği takdirde bir anlam ifade etmeyeceğini daha önce belirtmiştik. Ahîlik teşkilâtı da muhatabına ahlâkî ve dinî eğitimi bu doğrultuda vermeye özen göstermiştir. Ahîler, ahlâkî öğretilerini günlük hayatta karşılaşılan olaylarla birlikte uygulamalı olarak vermeye çalışırlardı. Ahîlik teşkilâtının kurucusu Ahi Evran da eserlerinde sık sık ilimsiz amelin fayda vermeyeceğini, kişinin ilmi ile âmil olması gerektiğini ve kişinin ilmini uyguladığı ölçüde makbul insan olacağını savunur (Bayram, 1991, s. 136; 1995, s. 38). Bu doğrultuda teşkilâtta yemeklerden sonra yapılan dualar, dinî ve ahlâkî sohbetler, okunan kitaplar, söylenen ilahîler hep bu eğitimin günlük hayatın genel akışı içinde yeri geldikçe verilmeye çalışıldığının bir göstergesi durumundadır (Sarıkaya, 1999, s. 61; Kılavuz, 2005, s. 622; Kazıcı, 2006, s. 63).

Ahîlerde bulunması istenen temel özelliklere baktığımızda bu özelliklerin fütüvvetnâmelerde üç temel ahlâkî prensip içinde toplandığını görürüz. Fütüvvetnâmelerde geçen ifadelere göre; bir ahînin üç şeyi açık, üç şeyi kapalı olmalıdır. Ahînin eli (cömert), kapısı (konuksever) ve sofrası açık; gözü, beli ve dili kapalı olmalıdır. Ahîlik teşkilâtının sadece esnaflara has bir örgüt olmadığını daha önce söylemiş idik. Ahîlik, fütüvvetnâmelerde yer alan ilkeleri kabul eden herkese açık olduğundan, yukarıda zikrettiğimiz özellikleri, topluma kazandırmak istenilen temel değerler olarak görebiliriz (Çağatay, 1990, s. 12-13; Çakmak, 2005, s. 251). Peygamber Efendimiz (sav)'in "*Müslüman, diğer Müslümanların elinden ve dilinden zarar görmediği kimsedir*" (Tirmizî, İman/12; Nesaî, İman/8) hadis-i şerifini kendilerine düstur alan bu anlayış hiç şüphesiz dayanmış oldukları ahlâk anlayışını da ortaya koymaktadır.

Soykut, (1971, s. 89) bir ahînin hangi vasıflara haiz olması gerektiğini ise şöyle özetlemiştir:

> "Ahî, vicdanın kendi üzerine gözcü koyan adamdır. Helalinden kazanan, yerine ve yeterince harcayan, ölçü tartı ehli olan, yararlı şeyler üreten ve yardım edendir. Kalbi Allah'a, kapısı yetmiş iki millete açık olan, mürüvvet ve merhamet üzere olup cömertliği esas alan, ahlâkı ana sermaye edinip akıl yolunda yürüyen, ilim isteyen ve ilmi ile amel edip yararlı çalışmayı elden bırakmayan kişiler ahîlerdir. Fütüvvet erkânınca yiğitlik niteliklerine ulaşmış, ayrıca bir sanat öğrenmiş, Allah'ın varlığına ve birliğine inanmış, Hz. Muhammed (sav)'in elçiliğini kabul edip sünnetlerine uymuş, din ehli ile sohbet ve muhabbete yönelmiş kişiler, ahîlikte ilerlemiş olanlardır."

Ahilik ve Değerler Eğitiminde Sosyal Kontrolünün Yeri

Ahîlik teşkilâtında verilen ahlâk eğitimi, ahlâk eğitim ve öğretiminin, öğretim müfredatlarında daha yer almaya başlamadığı zamanlarda, ahlâk eğitiminin nasıl verildiği konusunda bir fikir vermesi açısından önemlidir. Bir ustanın yanına çırak olarak girmek isteyen genç aynı zamanda ahî olan ustasını "yol atası", bu meslekte ilerlemiş kalfasını da "yol kardeşi" seçerek ahîlik teşkilâtına girerdi. Böylece teşkilâta giren çırak ustasının yanında mesleğin inceliklerini öğrenirken hem "yol atası" olan ustasının yanında ahlâkî olarak eğitiliyor hem de ahî zaviyesindeki toplantılara katılarak fütüvvetnâmelerde belirten şekilde ahlâk eğitimi alıyordu. Ahî teşkilâtında eğitim gündüz işyerinde iş başında eğitip bilinçlendirmek, geceleri de ahî zaviyelerinde (sosyal ve ahlâkî yönden) eğitilip bilinçlendirme şeklinde olmak suretiyle teori ve pratiğin yan yana olduğu bir süreci ihtiva ediyordu. Bir yandan yemek yeme, sofra düzenleme, giyim kuşam ve oturup kalkmaktan hasta ziyaretine kadar günlük hayattaki hareket ve davranışların kuralları öğretilirken diğer taraftan da doğru nedir, nasıl doğru olunur, hangi davranışlar doğru değildir gibi teorik konular öğretiliyordu (Kazıcı, 2006, s. 65-67). Teşkilât mensubunun hayat tarzı da teşkilâtta öğretilen bu dinî-ahlâkî kurallar doğrultusunda şekillenerek evrensel ahlâk değerlerine bağlı, kendisini tanıma ve tanıtma yolunu bilen, kabiliyetlerini kullanabilen, insanlık fıtratını koruyan kişilik sahibi bir insan olması hedefleniyordu (Sarıkaya, 2000, s. 6). Ahlâk (değerler) eğitiminde, kişi faziletin ne demek olduğunu öğrendikten sonra söz konusu faziletin nasıl icra edildiğini de görmelidir. Bu, söz konusu faziletin kökleşip yerleşmesinde önemli bir yer tutar. Örneğin, babasının başkalarına yardım ettiğini sürekli görerek büyüyen bir çocuk, büyüdüğünde de aynı fedakârlıkları yaparken zorlanmaz, bunu bir görev kabul

eder. Ahîlik teşkilâtında da ahîler, usta-çırak ilişkisi sayesinde ahlâkî faziletleri görerek öğrenmekte ve itiyat haline getirmekteydiler.

Sosyal kontrol, resmî kanun ve müeyyidelerin dışında insanların birbirlerini sosyal baskı oluşturarak denetlemeleri ve uyarmalarıdır. Özelde ticaret hayatında, genelde de toplumsal hayatta böyle bir denetim ve kontrol mekanizması geliştirilemediği için, bugün birçok sıkıntılar yaşanmaktadır. Ahîlik, her aşamada uyguladığı eğitim ile sosyal kontrolün daha az sorunlu olarak işlemesini temin ettiği gibi, bu kontrole gönüllü katılımın da temel zeminini oluşturmuştur. Bu eğitim süreci ile üye, ilke ve normları yadsımadan içselleştirmiş, daha sonraki süreçte ise pratik olarak uygulamıştır. Bir üst makama olan bağlılık (usta-kalfa-çırak), ahîyi belli bir düzeye gelinceye kadar o kontrol mekanizması içerisinde sosyal normlarla uyumlu hale getirmektedir. Ahîliğin bu norm ve kuralları ile sağladığı sosyal kontrolün[4] basit bir emir sistemi ile gerçekleşmeyeceği kısa bir akıl yürütme ile anlaşılabilir. Çünkü resmî bir emir olmadan bu kontrolün sağlanması, ancak eğitim ve içselleştirme süreci ile mümkündür. Bu bağlamda ahîlikte, eğitimin sosyal kontrolü sağlamada önemli bir fonksiyonu olduğu kabul edilmelidir (Tekin, 2006, s. 223-229). İşte ahîlik, bu şekilde mensuplarının müşahhas bir makama hesap verme durumunda olduklarından dolayı, kontrollü ve prensipli bir insan tipini hedeflemekteydi (Demirci, 1992, s. 83). Ahlâkî faziletlerin kazanılması ve reziletlerden kaçınılması için toplum içinde dinî, kanunî, toplumsal ve vicdanî müeyyideler kullanılagelmiştir. Herkesin çalışmasını istemek, işsize iş bulmak, herkesi meslek sahibi yapmak, muhtaçlara yardım etmek ve fütüvvetnâmelerde geçen ahlâkî görevler çoğu zaman kanunsal bir müeyyide ile desteklen(e)mezler. Bu görevler kişinin vicdanına bırakılırlar. Ahîler ise kendi aralarında kurmuş oldukları teşkilât sayesinde dinî argümanları da kullanmak suretiyle sosyal müeyyideyi harekete geçirerek toplum içinde bir nevi otokontrolü sağlamış ve en azından kendi mensupları için bu görevleri yapmalarını sağlamıştır.

Bununla beraber ahlâkî değerlerin her zaman sosyal kontrol veya kişinin vicdani kanaatleri ile muhataba kazandırılması mümkün olmayabilir. Vicdanî kanaat her insanda aynı derecede olamayacağı gibi, terbiye ve cehalet de vicdani hükümleri etkileyebilir. Aynı şekilde sosyal kontrol neticesinde toplum vereceği kararlarda da zaman zaman yanılabilir. Bu bakımdan ahlâkın tam bir müeyyideye ihtiyaç duyduğunu; o müeyyidenin de din olduğunu belirtmek gerekir. Peygamberimiz (sav) "*Hikmetin başı, Allah korkusudur*" (Tirmizî; Feyzu'l-Kadir,

4 Ahîlikte iç kontrol mekanizmasının nasıl işlediği ile ilgili olarak bkz: Kütükoğlu, 1984, s. 9-15.

3/574) buyurmakla, her iyiliğin Allah korkusundan doğduğunu bildirmektedir. Allah korkusu, insanı her türlü kötülükleri yapmaktan men eden bir yaptırım kuvvetidir. Milli şairimiz Mehmet Akif'de, ahlâkı iyi ve yüce kılan şeyin, beşer bilgisi ve vicdanı olmadığını, dine iman etmenin insanda oluşturduğu Allah bilinci, buna bağlı olarak ortaya çıkan Allah korkusu ve Allah'ın rızasına aykırı davranmaktan çekinme duygusunun ahlâkı yücelttiğini ve iyileştirdiğini şu şekilde dile getirmiştir (Ersoy, 2001, s. 286):

> "Ne irfandır veren ahlâka ulviyet ne vicdandır
> Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır.
> Yüreklerden çekilmiş farz edilsin havfı Yezdan'ın
> Ne irfanın kalır tesiri kat'iyyen ne vicdanın"

Fütüvvetnâmelerde Yer Alan Ahlâkî Değerler

Ahlâk eğitiminin amacı, fütüvvetnâmelerin hemen hepsinde çok açık bir şekilde yer almaktadır. Fütüvvetnâmelerde insanın önemi, yaratılmışların en değerlisi olduğu ve bütün insanların değerli oluşu ifade edilip, insanın iyi sıfatlarla donatılmışken zamanla bu özelliklerini kaybettikleri, fütüvvetnâmelerde yer alan bilgilerle ise insanın sahip olduğu bu iyilik kuvvetlerini kuvve halinden fiil haline getirmeyi ve kişinin kendi gücünün farkına varmasının hedeflendiği anlatılmaktadır (Altıntaş ve Doğan, 2003, s. 71).

Ahîliğin ahlâk eğitiminin temelinde, akıl ve bilgi yer almaktadır. Ahîlik teşkilâtındaki ahlâkî eğitimle ilgili "*Fazilet (erdem) bilinecek, bilinmezse itaat edilemez ve fazilet elde edilemez; hayır ve şer bilinecek. Akılsız fütüvvet olmaz. Bilgi, akılla elde edilir. Akıl, bilgi ile olgunlaşır. Akıl başlangıçtır, bilgi olgunluk. Akıl olmayınca olgunluk olmaz*" denilmek suretiyle ahlâk eğitiminde bilginin önemine dikkat çekilmiştir (Altıntaş ve Doğan, 2003, s. 73).

Fütüvvetnâmelerde yer alan değerlerin bilinebilmesi için aklın gerekli olduğu ifade edildikten sonra fütüvvetnâmelerde yer alan dört temel ilke ve bunları tamamlayan sekiz değere geçilmektedir. Bu sekiz değer öğretilirken bunların zıtları olan reziletlerde okuyucuya öğretilerek öğretim pekiştirilmektedir. Ahîlik teşkilâtının ahlâk eğitiminde yer alan dört temel ilke iffet, şecaat, hikmet ve adalet, sekiz değer ise cömertlik, tövbe, doğruluk, hidayet, alçak gönüllülük, emniyet, vefa ve öğüttür. Fütüvvetnâmelerde kişiyi erdeme götürecek değerlerin, aslında o değere götüren iki zıt özelliğin ortası; yani itidali olduğu üzerinde durulmaktadır. Bu konuda fütüvvetnâmelerdeki amacı Kâşânî, "*İnsanın bütün kuvvet ve melekelerini ifrat ve tefritten koruyup itidale ulaştırmaktır*" şeklinde

açıklarken (Gölpınarlı, 1949-1950, s. 268) Semnânî de "*Bu dört faziletin her biri iki aşağılık sıfat arasındaki orta yol (itidal)dur*" demektedir (Gölpınarlı, 1949-1950, s. 300).

Fütüvvetnâmelerde bu ilkelerden sırası ile şu şekilde bahsedilmektedir:

İffet İlkesi

Kâşânî, iffeti, kişinin akla ve şeriata uyup heva ve hevese uymamak, adilikle aşağılığın giderilmesi, ifrat ve tefritten çekinilmesi olarak tarif etmektedir. Ona göre iffet ilkesi, ne şehvet ve hırsı tamamen yok eder ne de insanı ona düşkün hale bırakır. İffeti şehvetin üstün gelmesi ile şehvetin yatışması arasındaki durum olarak tarif eden Kâşânî, iffetin eğitimle açığa çıkan bir haslet olduğunu belirtmektedir (Gölpınarlı, 1949-1950, s. 270).

Fütüvvetnâmelerde iffet ilkesine bağlı değerler olarak tövbe ve cömertlik değerleri zikredilmektedir. Semnânî, eserinde fütüvvete ilk adımın iffetle olacağını belirterek, iffetin ilk adımının ise tövbe olduğunu ifade etmiştir (Gölpınarlı, 1949-1950, s. 300) Geleneksel İslâm ahlâk felsefesinde fazilet ve reziletler silsilesi[5] içinde rastlayamadığımız tövbe değeri fütüvvetnâmelerde şehvet ve lezzete ait olan şeyleri yapmamaya ve daha önce heva ve hevese uyularak işlenen ve insana sevimli gelen böyle şeyleri işlememek için söz vermek şeklinde tarif edilmektedir. Hz. Âdem'in işlediği hata yüzünden Rabbine yalvarması ise fütüvvetnâmelerde tövbe örneği olarak verilmektedir.

İffete bağlı olarak açıklanan diğer bir erdem ise cömertliktir (Altıntaş ve Doğan, 2003, s. 76). Fütüvvetnâmelerde huyların en yücesinin bağışlamak, en üstününün ise cömertlik olduğundan bahsedilmektedir. Cömertliğin ahî teşkilâtının en önemli değerlerinden birisi olduğu defalarca vurgulanan fütüvvetnâmelerden İlyas bin Ahmed'in eserinde, dünyada insanların en yücesinin cömertler olduğundan bahsedilmektedir. Ahmed'e göre cömertlik, kişinin malını kardeşlerinden muhtaç olanlara bağışlamasıdır. Kişinin dostlarına karşı ihsan ve keremi terk etmesi ise zulümdür, onlara karşı haksızlıktır (Gölpınarlı, 1949-1950, s. 272-273). Fütüvvetnâmelerde gereken şeyi vermek, karşılık beklemeden ve bir maksat gütmeden vermek şeklinde açıklanan cömertlik erdemine Hz. Muhammed (sav)'in cömertliği örnek olarak gösterilmektedir (Altıntaş ve Doğan, 2003, s. 77).

5 İbn Miskeveyh ve Kınalızâde'nin ana faziletlere bağlı olarak ortaya çıkan tâli faziletler şeması için bkz: Kutluer, 1989, s. 276-281; Oktay, 2005, s.181-186.

Şecaat İlkesi

Şecaat ilkesi, fütüvvetnâmelerde kızgınlık ile korkaklık arasındaki orta yol olarak tarif edilmektedir. Şecaat ilkesine bağlı iki değer ise, tevazu ve emniyet değerleridir. Tevazu, şecaat ilkesinin ilk basamağı olarak kabul edilir. Tevazuya, kibirlenme, haset, kin ve hiddet gibi kötü huylardan arınmakla ulaşılır. Fütüvvetnâmelerde tevazu sahibi kimse, herkese insafla muamele eden, fakat kimseden insaf beklemeyen kişi olarak tarif edilmektedir (Gölpınarlı, 1949-1950, s. 313). Fütüvvetnâme yazarlarından Zerkub da eserinde, tevazu sahibi kimseyi halka acıyan, onları esirgeyen, ayıpları örten, herkesin gönlünü hoş eden olarak açıklamaktadır. Ona göre tevazu sahibi kimse ayıpları örten, eşik gibi ayaklar altına döşenen kimsedir; asla kötü söz söylemez, asla kötü görmez (Gölpınarlı, 1949-1950, s. 242).

Emniyet, şecaat ilkesinin diğer değeridir. Eminlik; insana emanet edilen şeyleri korumak, onları ehline vermek ve halkın sırlarını başkalarından saklamaktır. Kâşânî, emniyet değerini hem kişinin kendisinin korkmaması, hem de insana emanet edilen şeyleri korumak, onları ehline vermek ve halkın sırlarını başkalarından korumak olarak tarif etmektedir (Gölpınarlı, 1949-1950, s. 282). Zerkûb ise, emniyetin tarifini herkes hakkında iyi düşünceli olmak, insanları elinden ve dilinden emin bulundurmak olarak verdikten sonra, şüphenin korku ve ıstırabı doğuracağını, emniyete ulaşmayan kimsenin ise daima ürkek ve korkak biri olarak gönlünün kötüleşeceğini belirterek, aynı zamanda bu duygularla başa çıkmanın yollarını da göstermektedir (Gölpınarlı, 1949-1950, s. 236). Ahîler "*Ecelin mukadder olduğunu ve ömür miktarının tayin edilmiş bulunduğunu dolayısı ile her olacak şeyin ezelde takdir edildiği anlaşılır ve hiçbir düşmandan korkulmaz*" diyerek kendilerinin eminlik konusundaki eğitilmelerini Allah'tan başka hiç kimseden korkmama temeli üzerine oturtmaktadırlar (Gölpınarlı, 1949-1950, s. 236; Gölpınarlı, 1949-1950, s. 277).

Hikmet İlkesi

Fütüvvetnâmelerde en çok geçen ilkelerden birisi hikmet ilkesidir. Semnânî, hikmeti cerbeze ile aptallık arasındaki itidal olarak tarif etmektedir. Kâşânî de hikmetten maksadın maddeyi olduğu gibi anlamak, işlerde doğru ve gerçeğe uygun şekilde davranmak, söz ve iş doğruluğunu meleke haline getirmek olarak belirtmektedir (Gölpınarlı, 1949-1950, s. 278-302). Hikmetin ilkesinin iki değeri ise doğruluk ve hidayettir.

Doğruluk; hikmetin dayanağı ve ilk basamağıdır. Fütüvvetnâmelerde doğruluk; hayırların mayasının hamuru şeklinde tarif olunmaktadır (Gölpınarlı, 1949-1950, s. 277-280). Doğruluk hakkında her fırsatta muhataplarına öğüt veren fütüvvetnâmeler, doğruluk konusunda sık sık Kuran'ı Kerim'de geçen "*Emredildiğin gibi dosdoğru ol*" (Hûd Suresi, 11/112) ayet-i kerimesine atıfta bulunmaktadır. Peygamber Efendimiz (sav)'in yalan söyleyenle mürüvvet olmaz hadis-i şerifi hatırlatılarak doğruluk değerinin yüksek bir makam olduğundan bahsedilmektedir (Gölpınarlı, 1949-1950, s. 280).

Hidayet değeri de hikmet ilkesinin diğer bir değeridir. Hidayet, civanmertleri bezeyen, güzelleştiren yücelten ve olgunluğa ulaştıran beğenilmiş güzel huy ve âdetlerle, temiz sıfatları ve iyi sıfatlarla seçilmiş edepleri tanımaya, bilmeye yol bulmak olarak tarif edilir. Hidayetten fikir isabeti, rey düzgünlüğü, söz doğruluğu, amel iyiliği meydana geldiği vurgulanarak hidayetin güzel ile çirkini ayırt edip kişiyi kötülüklerden arındırıp güzel ve iyiye yönelttiğinin üzerinde durularak, bu değerin önemi vurgulanmaktadır (Gölpınarlı, 1949-1950, s. 262).

Adalet İlkesi

Adalet ilkesi, fütüvvetnâmelerde her şeyden hakkını almak, her şeyin hakkını vermek olarak tarif edilmektedir. Adalet ilkesi ayrıca bütün üstünlüklerin toplanması ve kuvvetlerin birbiri ile uyuşması ve uzlaşması ile hâsıl olan bir değer olarak tanıtılarak da bu ilkeye ulaşmanın yönü çizilmektedir. Adaletin ifrat ve tefritten ibaret olan iki tarafın arasında bir ortalama hali (itidal) olup diğer bütün ilkelerin adaletin altında bulunduğu vurgusu (Gölpınarlı, 1949-1950, s. 300) fütüvvetnâmelerde geçen adalet tanımının (diğer ilkelerin tanımlarında olduğu gibi) klasik İslâm felsefe geleneğinin tanımının aynısı olduğu dikkate değerdir. Fütüvvetnâmelerde adalet ilkesi ile ilgili olarak, huyun adaletle düzeleceği ve olgunlaşacağı üzerinde çokça durulmaktadır. Bu konuda Kâşânî; adaletin bütün kuvvetleri yerli yerinde tutacağını, en güzel surette düzene sokacağını ve adaletin faydasının kişinin sadece kendisini değil, bütün halkı kapsayacağını belirtmektedir (Gölpınarlı, 1949-1950, s. 281). Ona göre adalet tahakkuk etmeyince kalpler kötülüklerden kurtulamaz, ileri gidemez ve olgunlaşamaz (Gölpınarlı, 1949-1950, s. 268). Adalet ilkesinin fütüvvetnâmelerde geçen iki önemli değeri vefa ve nasihattir. Semnânî de bu konuda, "*öğüt ve vefa adalete aittir*" diyerek bu hususa dikkat çekmektedir (Gölpınarlı, 1949-1950, s. 300).

Vefa, adalet ilkesi için sahip olunması gereken değerlerdendir. Fütüvvetnâmelerde bu husus dile getirilirken aynı zamanda, adalet ilkesinin

ikinci değeri öğüt metodu kullanılmaktadır. Burgazî, güzel huyların vefa göstermekle tamamlanacağını, vefanın yaratılış kuvvetinin kemali ve olgunluğu olduğunu belirttikten sonra okuyucusuna "*Fütüvvet vefadır, ahî kendi yoldaşına dahî vefa kıla*" diyerek öğüt vermektedir (Gölpınarlı, 1953-1954, s. 121). Nâsırî ise bu konuda okuyucusuna söğüt ağacını örnek vererek, söğüde yapraklanıp meyve vermediğinden dolayı hilaf (yalan söyleyen, sözünde durmayan) dendiğini belirtmektedir. Ona göre, vaadinden dönmez sözü Allah indinde en makbul sözlerden biri olduğundan, sözünde durmaya azami gayret gösterilmelidir (Gölpınarlı, 1949-1950, s. 324).

Fütüvvetnâmelere göre, eğitimde doğru değerler muhataba öğretilirken, aynı şekilde bunların zıtları olan şeyler de verilmelidir. Kendisini üstün görmek, benliğini ön plana almak, israf etmek, gevşeklik, yumuşaklık, övünmek gibi huyların, öncelikle oluşmaması; eğer oluşmuşsa giderilmesi için çalışılmalıdır (Altıntaş ve Doğan, 2003, s. 81) ki, bu metot modern anlamda koruyucu hekimlik[6] uygulamasıdır. Koruyucu hekimlikte kişinin ilk önce bu tür kötü huyları hiç edinmemesi, eğer bu kötü huylar kişinin bünyesine sirayet etmişse de bu huyların karşısında yer alan iyi huylar ile bu huyların tedavisi yoluna gidilir.

Ahîlik eğitiminde belli başlı ahlâk değerlerine sahip olmak önemli olmakla beraber asıl önemli olan bu değerlerin öğrenilmesinden ziyade davranış haline getirilmesidir. Davranışa dönüşmeyen bu değerler, sahip olunmamış olarak kabul edilir. Bu konuda Gaybi, "*Beline kuşak kuşatmaktaki amaç bütün bu nitelikleri amele getirmektir, yalnız bilmek değildir*" diyerek bu konunun önemini vurgulamaktadır (Gölpınarlı, 1955-1956, s. 103). Kâşânî de aynı şekilde "*İşle doğrulanmayan her söz beyhudedir*" diyerek bu noktaya temas etmektedir (Gölpınarlı, 1949-1950, s. 282).

Sonuç

Sonuç olarak, ahîlikte eğitiminin en önemli kısmı, edinîlen ahlâkın ve iyi değerlerin topluma yansıtılmasıdır. Herkesin daha fazla para kazanmak için didindiği bir yaştan itibaren, kendinden önce başkalarını düşünme gibi fevkalade insanî ve İslâmî bir değeri müntesipleri arasında yaymak, yerleştirmek ve uygulamaya çalışmak önemli bir eğitim ve öğretim hizmetidir. Bulundukları bölgelere gerek mensupları tarafından açılan tekke, zaviye, medrese ve kütüphanelerle, gerekse el kitapları hüviyetinde olan fütüvvetnâmelerle toplumun eğitilmesinde önemli

6 İslam ahlâk felsefesi geleneğinde ruh sağlığını korumanın ilk yolu olarak koruyucu hekimlik uygulaması önerilir. Konu ile ilgili bkz: Kutluer, 1989:293-297.

bir rol oynayan ahîlik teşkilâtı, toplum içinde değerlerin öğretilip davranışlara aksettirilmesinde önemli bir rol üstlenmişlerdir. Ahîlik, günümüzde her ne kadar misyon ve vizyonunu tamamlayıp tarihe mal olmuş bir kurum olarak görünse de ahîliğin evrensel ilke ve prensipleri asla kaybolmayacak değerlerdir. Bu ilke ve prensipler günümüzde de üzerinde önemle durulması gereken değerlerdir. Bugün bizlere düşen, ahîlerin zamanlarında başarı ile uygulamış oldukları bu ilke ve prensipleri zamanımıza güncellemek, bu prensiplerin günümüzde nasıl tatbik edilebileceğini tartışmak ve elde edilen sonuçların günümüz toplumuna faydalı olacak şekilde günümüze nasıl uyarlanacağını ortaya koymaktır. Çünkü ahîlik içinde günümüzün önemli sorunlarından olan birlikte yaşama, dayanışma, oto-kontrol, iffet, hikmet ve adalet gibi birçok değeri bünyesinde barındırmış bir teşkilâttır.

Kaynakça

Akyüz, Y. (2001). *Türk eğitim tarihi*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Altıntaş, A. & Doğan, H. (2003). Osmanlı esnaf tabibinin ahlâk eğitimi ve değerleri (Fütüvvetnamelere göre). *Türk Dünyası Araştırmaları,*146, 59-83.

Anadol, C. (1991). *Türk-İslam medeniyetinde Ahilik kültürü ve fütüvvetnâmeler*, Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.

Arslan, Z. Ş. & Yaşar, F. T. (2007). Yükselen değer kavramı üzerine eleştirel bir yaklaşım. *DEM Dergi,*1, 8-11.

Bayraktar, L. (2005). Ahîlik ve ahlâk. *I. Ahî Evran-ı Veli ve Ahîlik Araştırmaları Sempozyumu,* Kırşehir: Gazi Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları.

Bayram, M. (1991). *Ahi Evren ve Ahi Teşkilatının kuruluşu.* Konya: Damla Matbaacılık.

Bayram, M. (1995). *Tasavvufî düşüncenin esasları (Ahî Evren)*. Ankara: TDV Yayınları.

Bayram, M. (2005). Bir eğitim ve öğretim ocağı olarak Ahî Teşkilatı. İ. Canan (Ed.). *İslam'da Aile ve Çocuk Terbiyesi II içinde* (ss. 139-145). İstanbul: Ensar Neşriyat.

Bozkurt, N. (2006). Yetişkin eğitim ve öğretim metodu olarak sohbet. M. F. Bayraktar (Ed.). *Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Problemleri* içinde (ss. 187-200). İstanbul: Ensar Neşriyat.

Çağatay, N. (1989). *Bir Türk Kurumu olarak Ahîlik*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Çağatay, N. (1990). *Ahîlik nedir?* Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.

Çakmak, M. (2005). Ahîliğin dinî-tasavvufi temelleri. *I. Ahî Evran-ı Veli ve Ahîlik Araştırmaları Sempozyumu 1* içinde (ss.249-260). Kırşehir: Gazi Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları.

Çamdibi, M. (2003). *Din eğitiminde insan ve hayat.* İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Demir, G. (2000). *Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve Ahilik*. İstanbul: Ahi Kültürünü Araştırma ve Eğitim Vakfı Yayınları.

Demir, G. (2003). *Ahilik ve demokrasi*. İstanbul: Ahilik Araştırmaları Yayınları.

Demirci, M. (1992). Ahîlikte tasavvufi boyut: Fütüvvet. *İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 7, 83-90.

Ekinci, Y. (2008). *Ahîlik*. Ankara: Özgün Matbaacılık.

Ekinci, Y. (Ocak-Şubat-Mart 1985). Eğitim kurumu yönüyle Ahî birlikleri. *Diyanet Dergisi*.

Ersoy, M. A. (2001). *Safahat*. (haz. M. Ertuğrul Düzdağ). Ankara: Çağrı Yayınları.

Gölpınarlı, A. (1949–1950). İslâm ve Türk illerinde fütüvvet teşkilâtı ve kaynakları, *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası, 11*(1–4).

Gölpınarlı, A. (1953–1954). Burgâzî'nin Fütüvvetnâmesi. *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası, 15* (1-4).

Gölpınarlı, A. (1955-1956). Şeyh Seyyid Gaybi Oğlu Şeyh Seyyid Hüseyin'in Fütüvvetnâme'si. , *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası, 17*(1-4).

Günay, Ü. (2007). Ahîliğin dinî ve sosyal yönleri. *II. Ahî Evran-ı Veli ve Ahîlik Araştırmaları Sempozyumu,* Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları.

Hasan Fehmi (1928). Ahîlere dair halktaki bilgiler. *Halk Bilgisi Mecmuası, 1*, Ankara.

İbn Battûta (2004). *İbn Battûta Seyahatnamesi.* (çev. A. S. Aykut). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kazıcı, Z. (2006). Ahîlik ve yetişkinlik dönemin eğitimindeki yeri. M. F. Bayraktar (Ed.). *Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Problemleri içinde* (ss.57-76). İstanbul: Ensar Neşriyat.

Kazım Nami (1925). *Mekteblerde ahlâkı nasıl telkin etmeli?* İstanbul: Kanaat Matbaası.

Kılavuz, M. A. (2005). Ahîlik kurumunda din ve ahlâk eğitimi anlayışı. *I. Ahî Evran-ı Veli ve Ahîlik Araştırmaları Sempozyumu* içinde (ss. 615-628). Kırşehir: Gazi Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları.

Köksal, M. F. & Kamil, A. G. (2011). Bir Bektaşi Fütüvvetnâmesi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi,*59, 403-422.

Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Kutluer, İ. (1989). *İslâm felsefesi tarihinde ahlâk ilminin teşekkülü*. Yayımlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kütükoğlu, M. (1984). Osmanlılarda esnaf içi kontrol mekanizmasının işleyişi. *XX. Ahilik Bayramı Kongresi Tebliğleri*, Kırşehir: Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu Yayınları.

Ocak, A. Y. (1996a). Türkiye'de ahilik araştırmalarına eleştirel bir bakış. *I. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Ocak, A. Y. (1996b). Fütüvvetnâme. *DİA, 13*.

Oktay, A. S. (2005). *Kınalızâde Ali Efendi ve Ahlâk-ı Alâî*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Pala, A. (2007). Türk Kültür Tarihinin bir kaynağı olarak Burgazi Fütüvvetnâmesi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 44*.

Sancaklı, S., (2010). Ahilik ahlâkının oluşumunda hadislerin etkisi. *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi,1*(1), 1-28.

Sarıkaya, S. (1999). Osmanlı devletinin ilk asırlarında toplumun dinî yapısına ahîlik açısından bir bakış denemesi. *S. Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (Kuruluşunun 700. Yılında Osmanlı Özel Sayısı), 49-67.

Sarıkaya, S. (2000). Ahîliğin dünya görüşünü oluşturan dinî-ahlâkî değerler. *İnsan Bilimleri Araştırmaları Dergisi,* (17). *Arayışlar -İnsan Bilimleri Araştırmaları, 9*(17), 1-13.

Sarıkaya, S. (2002). *XIII-XVI Asırlardaki Anadolu'da Fütüvvetnâmelere göre dinî inanç motifleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Soykut, R. (1971). *Orta yol Ahîlik.* Ankara: Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu Eğitim Yayınları.

Şahin, H. (2006). Selçuklular devrinde Ahiler. *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı I.* A. Y. Ocak (Ed.), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Şahin, H. (2007). *Osmanlı Devletinin kuruluş döneminde dini zümreler*. Yayımlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Şeker, M. (2006). Fütüvvetnâmelerin kültürel özellikleri. *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi,1*, Konya.

Şemseddin Sami (1989). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Tekin, M. (2006). Bir sosyal kontrol aracı olarak Ahilik ve toplumsal dinamikleri. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21, 219-235.

Torun, A. (1998). *Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvet-nâmeler üzerine bir inceleme*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Journal of Values Education
Vol. 11, No. 26, 41-69, December 2013
© Center for Values Education

In Values Education a Profession Organization: Akhism

Umut KAYA*

Introduction

Value education means a process that a person will be counted, to have reached to the object if he converts the value into behavior. Akhism organization is non-formal education center as well as a non-governmental organization. Purpose of akhism is to give the universal moral values to the individual. These values were taken from the futuvvetnames (moral books of akhism) by akhism. Futuvvetnames are primary sources of akhism. These books describe akhism's manner, custom, principle with didactic style. Akhism organization teach the moral values to members with education methods such as observation, conservation, model-taking and question-answer.

Values Education and Akhism

Value, as the word in the most general sense, is described as a measure, high and useful qualities to define the importance of something and high and useful qualities. Today, the concept of value is often used in many fields from sport and economics to education and politics . "National values", "social values", "religious values" are compounds that can be given as examples of this usage (Arslan & Yaşar, 2007, p. 8). The composition is used as "values education" in

* Dr,. Republic of Turkey Prime Ministry Ottoman Archives
Address for correspondence: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Kağıthane /İstanbul
E-mail: umutkaya58@hotmail.com

the area of education. Value education includes virtue education like generosity, helpfulness, kindness, compassion. Akhism is product of a thought system uniting the Turkish traditions with Islamic morals. In addition to this, akhism has also affected to establish guild organizations in the western world (Ekinci, 1985, p. 31).

Akhism is a non-governmental organization, goverment's support and control to this organization should not be forgetten. While they are contributing to the state's military forces, statesmen supported them. Especially it is known that first period Ottoman Sultans made many devotions to akhi foundations (Sarıkaya, 1999, p. 50). Morality is an abstract concept. Akhism makes this concept tangible. In this regard this organization can be regarded as a moral educational institution (Sancaklı, 2010, p. 8).

It is possible to see in the most obvious way the relationship between akhism and moral in the futuvvetnames which are the historical documents of Akhism. According to the futuvvetname, members of these organizations must be generous, humble, honest and faithful. In the same way, bad habits such as theft, lie, gossip, cheating, drinking were banned for his members (Bayraktar, 2005, p. 89–90). Akhism has established a Turkish culture and moral system which based on Islamic values to regulate social affairs of everyday life (Günay, 2007, p. 184).

Akhism's Targets

The main goal of Akhism is to help people and not to leave them as hungry. According to them, people are entrusted by God. Akhism inculcates spiritual, moral and social life's integrity. In this sense, Akhism organization has a holistic understanding (Bayraktar, 2005, p. 91-93). Akhism isn't only a professional organization. This organization has religious, political, economic and educational aspects (Altıntaş & Doğan, 2003, p. 60). Therefore, they built dervish lodges, mosques, madrasas and libraries in their enviroments (Kazıcı, 2006, p. 69-71). Akhism organization emerged in the Seljuk Period and was effective in the rise of the Ottoman Empire era (Akyüz, 2001, p. 48). At the same time, it is possible to say that akhism organization has a basic extending to the geography of Iran (Ocak, 1996a, p. 129; Ocak, 1996b, p. 264). With education programme of Akhi Evran who was founder of the organization, akhis increase religious, moral and vocational knowledge and aim to their happiness in the world and the Hereafter (Kılavuz, 2005, p. 616).

Akhism's Education Essentials

Akhism's education principles are to show to roads of self-recognition individuals, protect human nature, enhance the personality, reveal the hidden talents of individuals and provide universal moral values. In this direction this organizations has tried to give both vocational education and moral and religious education to its members (Kılavuz, 2005, p. 617). In this organization, main target is transformation of knowledge into behavior. Because if information does not transform to behavior, it is meaningless (Kazıcı, 2006, p. 70). Hence, akhism have preferred practical education (Sarıkaya, 2002, p. 68). In this organization there are three pillars of education: moral, science and work. They (akhis) has followed this sentence: "Live as if you were to die tomorrow. Work as if you were to live forever." (Kılavuz, 2005, p. 619-621). Akhism adopts the principle of integrity in education. For this reason, they have taught vocational knowledge with religious and moral knowledges together and they have combined Islamic rules and Turkish customs and traditions (Ekinci, 1985, p. 35).

Futuvvetnames

Futuvve means manliness, bravery, youth, heroism, generosity (Çakmak, 2005, p. 251). Futuvvetnames are moral books of akhism organization (Çakmak, 2005, p. 249; Demir, 2000, p. 371-372; Ekinci, 2008, p. 73). There are the basic principles of akhism organization (Bayram, 2005, p. 142). Futuvvetnames were written in Arabic, Persian and Turkish. These books explain customs and rules of this organization with didactic style. First futuvvetname is Kitabu'l-Fütüvve and its writer is Ebû Abdurrahman Muhammed b. Sülemi (Sarıkaya, 1999, p. 53-55; Şeker, 2006, p. 39-40). Today, many futuvvetname's writer is unknown. The common point of these books is moral (Demir, 2003, p. 54). These books include moral orders and prohibitions such as philanthropy, generosity, hospitality, mendacity, cheating, slander, gossip (Çağatay, 1989, p. 158; Çağatay, 1990, p. 66-67).

Teaching Methods in Futuvvetnames

Observation and learning through model-taking was used as an important vocational and moral education method in akhism organization. Akhi has learned by seeing (Torun, 1998, p. 118). Education was often done with conversation and ceremonies in this organization.

Kâşânî says about conversation in his futuvvetname: "*Akhi acquires virtues by conversation and takes their habits and makes it faculty...*" (Gölpınarlı, 1949-1950, p. 290-291).

In this organization the ceremony was also an important educational tool. Question-answer method was used in these ceremonies (Altıntaş & Doğan, 2003, p. 71). During these ceremonies, akhi sheikh gives some advice to akhi. Advice is a frequently used an educational method (Gölpınarlı, 1955-1956, p. 42).

The Characteristics of the Akhi

The basic principles of Akhism are science, performance, patience, thanks to Allah, ikhlas (Şahin, 2007, p. 183). According to futuvvetnames, while an akhi learns 124 manners and conduct rules during apprenticeship, an akhi must know 740 manners and conduct rules during mastery (Sancaklı, 2010, p. 1-2,13-15). In the futuvvetnames, some of the religious and moral rules are believe in Allah, pray, kindness to parents, geniality, patience and generosity.

According to phrases of futuvvetnames, akhi's three things (hand-door-dinner table) must be clear, three things (eye-waist-tongue) must be closed (Çağatay, 1990, p. 12-13; Çakmak, 2005, p. 251).

Akhism and The Place of Social Control in Values Education

In akhism organization, vocational and moral education was made by master-apprentice relationship. With this method, akhi had learned many subject from eating to generosity. It was given theory with practice in this education (Kazıcı, 2006, p. 65-67). In this organization, akhi had learned moral virtues through the master-apprentice relationship. The purpose of the organization is to educate individuals who have universal moral values and protect the human nature (Sarıkaya, 2000, p. 6).

Social control is control and alert in the community except for formal laws and sanctions. Akhism had provided voluntary participation to social control with its educatin system. In this process, master-headworkers-apprentice relationship had played an important role (Tekin, 2006, p. 223-229; Kütükoğlu, 1984, p. 9-15). Akhism aimed to controlled and principled human type with this relationship (Demirci, 1992, p. 83). However, social control may not always work successfully. It should be remembered that the real sanction is religion and fear of God. In this subject Prophet (sav) said that "Head of wisdom is the fear

of God" (Tirmizî; Feyzu'l-Kadir, 3/574). Fear of God is a sanction force which banned from evil. (Ersoy, 2001, p. 286).

Moral Values in Futuvvetnames

There are intellect and knowledge on the basis of moral education of akhism. In this connection, in the futuvvetnames :"*Virtue will be known; if not known, virtue can not be achieved...*"(Altıntaş & Doğan, 2003, p. 71-73). There are four basic principles and eight values in futuvvetnames. Four basic principles are chastity, courage, wisdom and justice. Eight values are generosity, repentance, righteousness, salvation (hidayet), humility, safety, fidelity and admonition. These values take place between two opposite things that the name is sobriety (Gölpınarlı, 1949-1950, p. 268;300).

Chastity

Chastity means to comply to intellect and sharia, not to comply to lust and desires and keep away from excesses and tephrite (understatement). Chastity is a value released by education. According to futuvvetnames, generosity and repentance are values dependent to chastity (Gölpınarlı, 1949-1950, p. 270; 300). Repentance value is to promise about giving up carnal behavior. Generosity is to donate properties to needing brothers, to give necessary thing and to give without waiting any return (Gölpınarlı, 1949-1950, p. 272-273).

Courage

In futuvvetnames, courage is described as mid-way between anger and cowardice. Courage's values are humility and safety. Humility is accepted as courage principle's first step. A person can attain to this value with isolation from bad habits such as proud, envy, hatred and anger (Gölpınarlı, 1949-1950, p. 313). Safety is other value of courage principle. Safety is to protect deposit things, to give them to deserving ones and keep secret senesi of people (Gölpınarlı, 1949-1950, p. 282).

Wisdom

Wisdom is described as mid-way between craftiness and stupidity. Wisdom means understand correctly, correct behaviour, make truth a habit in all works and

words (Gölpınarlı, 1949-1950, p. 278-302). Wisdom's values are righteousness and salvation (hidayet). Righteousness is first step and basis of the wisdom. Righteousness is described as dough of goodness in futuvvetnames (Gölpınarlı, 1949-1950, p. 277-280). In this subject in futuvvetnames there are many reference from 112. Qur'anic verses of Hud "Therefore stand firm (in the straight Path) as thou art commanded…" (Hûd Sura, 11/112) Salvation is other value of wisdom principle. Salvation is described as a habit embellishing braves. True view, true word and nice behavior consist from this value (Gölpınarlı, 1949-1950, p. 262).

Justice

Justice principle is described in futuvvetnames as taking the right from everything and giving the right to everything. Justice is a mid-way between excesses and tephrite. Justice does not give benefit to only self-person but also gives benefits to all people. Justice's values are fidelity and admonition (Gölpınarlı, 1949-1950, p. 281; 300). Fidelity is integral of good habits and the peak of creation. According to futuvvetnames, admonition is One of the most important moral educational methods (Gölpınarlı, 1953-1954, p. 121).

Conclusion

Akhism may be defined as both vocational organization and informal education institution. Akhism had taught vocation to its members as vocational organization. In the same time they had taught moral virtues to its members as informal education institutions. Akhis had educated this subject to its members in dervish lodges, mosques, madrasas and libraries with futuvvetnames. Akhi organization had used educational principles and methods in moral education. These principles and methods are observation, conservation, model-taking, question-answer, admonition and from easy to difficult.

Futuvvetnames are handbook for akhism about moral education. According to futuvvetnames, there are four basic principles (chastity, courage, wisdom and justice) and eight values (generosity, repentance, righteousness, salvation, humility, safety, fidelity and admonition) Akhism had paid attention to reflection of moral values to society. Akhis had used principle of integrity for this. In this way, they had taught both vocational and moral knowledge.

Akhis have given great importance to self-control in the community. According to akhism, the most important element of self-control is fear of Allah. Fear of Allah provides both the implementation of moral virtues and self-control in the community.

Consequently, although akhism is a historic organization which had been completed its vision and mission, their principles are universal. Today, we must learn and teach these principles and values and convey to future generations.

Keywords- Moral, Values Education, Akhism, Futuvvetname